

УДК: 327.7:[316.752.4:008]:32-027.21(73)(043.2)

*Лащенко В. В. здобувач вищої освіти,
Іваницька О. П., д-р іст. наук, професор,
професор кафедри політології та державного управління,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

РОЛЬ США У СУЧАСНОМУ СВІТІ (ЗА ПРАЦЯМИ СЕМЮЕЛА ГАНТІНГТОНА)

Анотація. У статті здійснено аналіз праць Семюела Гантінгтона про роль, місце та значення США у сучасному світі, який дає змогу визначити їх геополітичний статус у нинішньому світовому порядку. Охарактеризовано геополітичну ситуацію після розпаду СРСР та руйнації Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин. Детально вивчено теорію Гантінгтона про зіткнення цивілізацій.

Ключові слова: Семюел Гантінгтон, США, багатополлярний світ, конфлікт цивілізацій, міжнародна політика.

Вступ. Семюел Філіпс Гантінгтон (1927–2008) – всесвітньо знаний американський політолог та соціолог, директор Інституту стратегічних досліджень Гарвардського університету, співзасновник відомого журналу *Foreign Policy*. Його праці у сфері міжнародних відносин та геополітики внесли вагомий вклад у світову політологічну науку і досі залишаються актуальними.

Мета нашого дослідження полягає у вивченні поглядів С. Гантінгтона про постбіполярний світовий порядок, його особливості, про світові центри сили, про геополітичний статус США.

У 1991 році після розпаду СРСР завершилась епоха біполярності у міжнародних відносинах. Але, як описує Гантінгтон, це не призвело до утвердження панування США та формування однополярного світу. Натомість, на думку вченого, сформувалась одно-багатополлярна або так звана «гібридна» система. За Гантінгтоном, одно-багатополлярна система утворюється тоді, коли за умови існування однієї наддержави існують також інші впливові держави, які є основними центрами сили у своїх регіонах, та другорядні держави, які балансують їх вплив. До регіональних центрів сили, за працями Гантінгтона, належать: німецько-французький союз у Європі, Росія в Євразії, Китай та Японія (потенційно) у Східній Азії, Індія в Південній Азії, Іран у Південно-Західній Азії, Бразилія в Латинській Америці, ПАР та Нігерія в Африці. До другорядних належать: Велика Британія (відносно німецько-французької комбінації), Україна (відносно Росії), Японія (відносно Китаю), Південна Корея (відносно Японії), Пакистан (відносно Індії), Саудівська Аравія (відносно Ірану) та Аргентина (відносно Бразилії) [1, с. 35–36].

С. Гантінгтон вважав неминучим перехід до багатополярного світу, саме тому, на його думку, США мають відійти від бачення себе як «доброзичливої наддержави» та поступитися впливом регіональним силам, водночас вибудовуючи тісні відносини з другорядними регіональними державами. Водночас Гантінгтон застерігав, що надто велика поляризація у відносинах між конкурентами за регіональний вплив може призвести до масштабних регіональних конфліктів [1, с. 42–45].

Важливим складником ідей Гантінгтона була *теорія про зіткнення цивілізацій*. На його думку, світ поділяється на 9 цивілізацій (Західна, Православна, Латиноамериканська, Конфуціанська, Японська, Ісламська, Африканська, Буддистська, Індуїстська). Гантінгтон вважав, що різниця в релігії, культурному спадку, поділі духовної та світської влади, підході до верховенства права, відносин індивіда та держави, плюралізмі поглядів призвели до фундаментального розколу між цивілізаціями [2, с. 22–25].

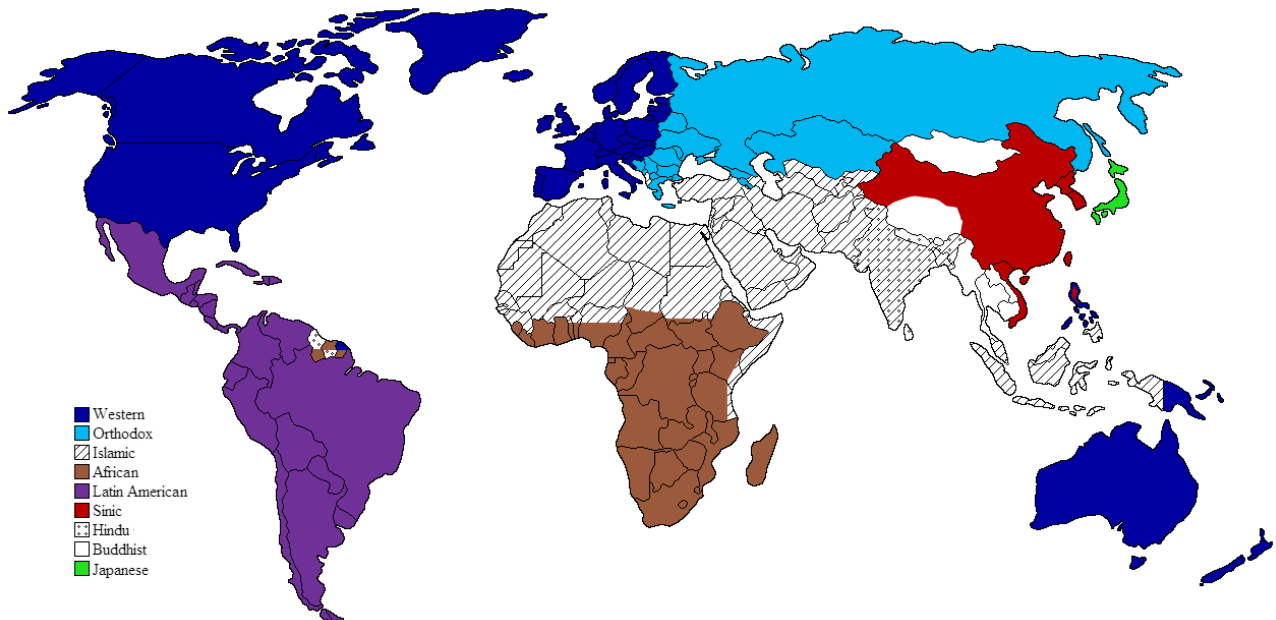

Рисунок 1 – Межі цивілізацій за Семюелем Гантінгтоном

На його думку, віра в те, що глобалізація веде до неухильного проникнення Західної цивілізації в усі інші, є хибною. Країни, які належать до інших цивілізацій, можуть використовувати певні підходи Західної цивілізації (насамперед до економіки), але це не змінює їх ставлення до культури і влади. Гантінгтон пише, що у цих країнах після періодів модернізації і підняття військової та економічної сили відбувається ренесанс традиційної культури та посилення антизахідних настроїв у суспільстві [2, с. 40–41].

Розкол між цивілізаціями посилюється невідповідністю між декларованими цілями і цінностями Заходу та реальністю. Гантінгтон наголошує на тому, що «Захід фактично використовує міжнародні інституції, військову силу та економічні ресурси для управління світом таким чином, щоб підтримувати західне домінування, захищати західні інтереси і просувати західні політичні та економічні цінності» [2, с. 40–41].

На думку Гантінгтона, США мають сконцентруватися на цілісності, безпеці та процвітанні Західної цивілізації. Відповідно до цього, НАТО має стати альянсом оборони Західної цивілізації, і відповідно має включати лише країни, що належать до неї. Ті ж країни, що належать до інших цивілізацій, але вже є членами НАТО (Греція та Туреччина), з часом будуть лише послаблювати зв'язок з альянсом і залишаться членами лише номінально [2, с. 48–49].

Аналіз праць Гантінгтона дає змогу стверджувати, що він є прихильником ідеї про те, що світ іде до багатополярності, в якій нові наддержави чинитимуть

спротив США. Він пророкував зростання ролі Китаю і вважав його головним претендентом на роль нової глобальної сили, посиляючись на стрімке зростання військового та економічного впливу Пекіна [2, с. 47]. Але потрібно зазначити, що хоч з моменту написання його робіт вже пройшло понад чверть століття, але США досі залишаються єдиною наддержавою у світі, що виявляється у здатності проєктувати економічну, військову та дипломатичну силу в будь-якій точці у світі. Долар досі становить 60 % світових валютних резервів, що разом з наявністю у США найбільшого фінансового центру (Нью-Йорк) і тим, що 23 з 50 найбільших компаній у світі знаходяться у США, дає їм змогу визначати напрям у світовій економіці. Також половина всіх авіаносців у світі належать США, що разом з військовими базами по всьому світу дає Вашингтону змогу вести бойові дії на віддалених театрах бойових дій [3].

Незважаючи на вищеописані фактори, завдяки яким США досі залишаються найвпливовішою державою світу, прогноз С. Гантінгтона щодо переходу світу до багатополярності справджується. Серед передбачених науковцем подій: посилення Китаю (саме його він розглядав як головного конкурента США), російсько-українська війна (яка описувалась як можливий конфлікт за вплив у Євразії та православній цивілізації), послаблення Західного впливу в Африці. Отже, на основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що ідеї Семюела Гантінгтона про багатополярний світ і конфлікт цивілізацій залишаються актуальними.

Список використаних джерел

1. Huntington S. P. The Lonely Superpower. *Foreign Affairs*. 1999. Т. 78, № 2. С. 35–49.
2. Huntington S. P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. *Foreign Affairs*. 1993. Т. 72, № 3. С. 22–49.
3. Devereaux B. Collections: Is the United States Exceptional? 2022. URL: <https://acoup.blog/2022/07/08/collections-is-the-united-states-exceptional/>